

VADÁSZAT-VADGAZDÁLKODÁS

Anonymus krónikája szerint Patak környékét Árpád vezér Ketel (Retel) vitéznek adományozta, akinek utódaitól 1050 körül „András király... cserébe megszerezte azt a helyet... mert a királyoknak alkalmas volt vadászat céljára”. Megalakult a királyi erdőispánság, aminek pataki központja királyi szálláshely lett. Ardón (Végardó) laktak a királyi vadászatokat biztosító erdőóvók, és Győrffy György szerint 1262-ben Radvány a pataki erdőispánsághoz tartozó királyi uradalom központja volt. Ekkor az erdő elsődleges rendeltetése a vadászat volt.

A királyi vadászatok mintegy 200 évig tartottak, agarak és kopók hajtották, űzték a vadat, a király és kísérete lóháton követte a falkát, és a kutyák által lefogott vadat nyíllal, kopjával, dárdával terítették le. A ligetes tölgyesekben solymásztak, agarásztak, a bükkösök a medvék és farkasok tanyája volt.

A vadbőség évszázadokon át tartott, és Comenius, a híres pataki pedagógus írta 1650-ben „... az erdők és berkek a vadaknak és madaraknak roppant bőségét ontják”. Ekkor azonban már szűnőben volt a szabad vadászat, mert II. Ulászló 1504. évi 18. törvénycikke előírta: „az ország jobbágyai és parasztjai közül senki ne merjen... szarvasokra, őzekre, nyulakra és vadkanokra vadászni... császár-madarára madarászni”. Ha a jobbágyot vadászaton kapják, a földesura 3 forint büntetést „elengedhetetlenül behajtson rajta”.

A tilalom a nemesekre nem vonatkozott, 1622-ben a radványi puskások még szabadon járták az Alsó-Erdőt, de 1667-ben már a kovácsvágási nemesek is csak a füzéri tisztek engedélyével vadászhattak. (TAGÁNYI, I. 219., 252.)

A füzéri vár 1620. évi leltára szerint a „Var allat valo Vad kertben vagyon him szarvas No. 7. vagyon Gim szarvas No. 4”. 1668-ban a vár alatti feljáró kapujánál van a „major s vad kert, felébe be van kerítve palánkkal”. A vár és a majorság lerombolásakor a vadaskert is megszűnt. (FELD-CABELLO, 1980.)

1712-ben Károlyi Sándor elrendelte: „Valakiket akármilyen fahordáson, vágáson... vadászaton rajta érnek... 12 forinttal megbüntessék... a vadaknak szorgalmasan viseljék gondjokat... sőt csináljanak föld közé, fa közé, mint szokták”. (ÉBLE, 1911.)

III. Károly király 1729. évi III. dekrétuma a polgárookra és az összes nem nemesekre is kiterjesztette az 1504. évi 18. tc. hatályát, a vadászatot csak a földesúr által kijelölt tiltott területen kívül engedélyezte és meghatározta a tilalmi időket.

Károlyi Antal 1760-ban kiadott utasítása szerint viszont „A vadászat generaliter megtiltatott az dominiumban... senki fegyverrel sem erdőn, sem mezőn ne járjon”. A szigorú tilalom valószínű csak az Alsó-Erdőre vonatkozott, mert az ide tartozó falvakban sok volt a birtokadomány nélküli, csak oklevéllel rendelkező „bocskoros” nemes. Az 1783. évi népszámlálás szerint Nyíriben 66, Kis- és Nagybózsván 25, Kovácsvágáson 198, Vilyben 62, de Füzéren és Radványban csak 1-1 nemes lakott, Kajata, Filkeháza, Pálháza, Mikóháza lakosai között nem volt nemes.

Ez is egyik oka volt annak, hogy 1810-ben elkezdődött az Alsó-Erdő arányosítási pere, aminek alapján 1841-ben a községek megkapták erdőilletőségüket, az uradalom pedig a Radványi Ó- és Újhuta, vagyis Kis- és Nagyhuta erdeit.

Az 1802. évi 24. tc. engedélyezte, hogy a földesúr akár birtoka felét is tilalmazhatja, vagyis kivonja a nemesi vadászatból. A vadak által okozott károkért „a vadtenyésztő úr teljes elégtételt tartozik szolgáltatni”, a ragadozó vadakra és madarakra a törvényhatóság vadászatot rendelhet el stb.

Idézzünk ismét az 1816. évi utasításból:

A v a d a k r ó l

Ámbár ugyan a vadakkal való bánás a fővadász kötelessége, mindazonáltal mivel a tisztartó a fővadásznak kötelessége teljesítésében nagy könnyebbségére lehet, ezennel meghagyatik, hogy az uraságnak azon erdei, melyek a törvény értelme szerint tilalmasok s a nemes vármegye jegyzőkönyvében is mint tilalomban lévők iktattattak be, ezentúl is legnagyobb tilalomba tartassanak és azokban az inspectori oktatás (instructió) értelméhez képest a vadászat sekinek meg ne engedtesse, hogy a vadak a helynek minéműségéhez és az erdőknek kiterjedésekhez képest mennél jobban szaporadjanak.

A kártékony vadak mind a kerületi vadász, mind az urbariális vadászat által (mely mindazonáltal gazdaságosan s ne nagy költséggel tartasson) üldöztessenek, s minden kitelhető módon pusztíttassanak.

Azon erdőkben, melyek egyedül az uraságnak tilalmas vadászó erdei, a kártékony állatokon kívül más vadakat lőni nem szabad, más erdőkben azonban, kivált a hol a közbirtokosok is vadásznak, kivéven mikor hasasok a vadak, a vadászok rendjének megtartása mellett mindég lehet vadászni és a vadak vagy az udvari szükségre küldtetessenek be, vagy pedig, ha azokra szükség nincsen, a kasznár által adattassanak el.

Különösen mind maga, mind emberei által vigyázni s vigyáztatni fog a tisztartó arra, hogy se a parasztok, se más idegenek, kiknek az uraság erdeiehez semmi közök sincsen, lopva a vadakat ne lövöldözzék, avagy vadász és más nagy kutyáknak tartása által azokat pusztítsák; azért azokat csak legnagyobb szükségből tarthatják a parasztok, a juhászkutyáknak pedig nyakokban kölöncz akasztasson, midőn a pásztor a juhokat erdőhöz közel legeltetni szándékozik.

Minden kerületbeli vadásznak könyvecske adasson, melyben mind a ragadozó s kártékony, mind a hasznos meglövetett állatoknak száma rendesen beirattasson, a vadász minden meglövetett állatról a kasznárnak számoljon, a kasznár a könyvben iratottakat megösmervén, a tisztartó a lövőbért kifizetés végett alájegyezhesse (assignet), egyszersmind figyelemmel legyen a tisztség, hogy a vadász a meglőtt vadakat el ne rejtse – sat.

Az 1883. évi XX. tc. pontosította a törvényi előírásokat, 200 kat. holdban állapította meg a legkisebb önálló vadászterület nagyságát, kimondta a haszonbérbeadási kényszert, meghatározta a ragadozó és kártékony vadfajokat: medve, farkas, róka, hiúz, vadmacska, nyest, vaddisznó, borz, menyét, nyuszt, vidra, amelyek elpusztítása végett a vármegye hivatalból való vadászatot rendelhet el, de ilyenkor más vad nem lőhető. A törvény kimondta, hogy a vadászati jog a földtulajdon elválaszthatatlan tartozéka. Ez szerepel az üzemtervekben is kiegészítve, hogy „a vadászatot a birtokos és vendégei gyakorolják”.

Figyelmet érdemelnek a 19. század utolsó harmadának a szarvasra vonatkozó adatai. 1878-ban jelent meg Kassán Korponay János: Abauj vármegye monographiája, ami szerint: „Jelenleg gróf Forgách Kálmán és gróf Károlyi Ede uradalmaiban tesznek a vadtenyésztés tekintetében a legtöbbet... a legtöbb vad van a regéci, füzéri, szalánczi... erdőben, hol a... szarvas ritkábban, de vaddisznó és őz bőven találhatik.”

Borovszky Samu: Abauj-Torna vármegye és Kassa c. monográfia szerint a 19. század végén Füzéren vaddisznó, őz, szarvas és farkas lőhető, de szarvas szabadon ritkán fordul elő.

Fényes Elek 1844-ben kiadott geográfiai művében Füzéren „igen szép, nagy” erdőt, de Alsó- és Felsőkékeden „gyönyörű vadakkal bővülő” erdőt említ.

Szedzerjei Ákos: Szarvas c. könyvében az I/1 jelű radványi vadjáráshoz sorolja a füzéri területet, ami a Kárpátok felől kapja az utánpótlást, mert a télre megváltozott környezeti tényezők miatt az ősi, öröklött vándorlási ösztön révén a délibb, melegebb részekre vonulnak a szarvasok.

Hasonló olvasható Baróti Szabó Dávid versében:

*„Egy szarvast felver Diána Szalánczi ligetben,
S gyors futamással egész Kékedi bértzre kihajt.”*

A télen lehúzódó szarvasok itt tanyáznak a nyár végéig, de bőségére nagyrészt visszamennek a magasabban fekvő területekre. Ez tűnik ki Károlyi Istvánné feljegyzéseiből is: *„Lászlótanyán jó bika inkább a csehszlovák oldalon volt... én soha nem láttam jó bikát a Lászlótanya-Hollóháza-Füzér közti területen”*. Ugyanakkor leírja: *„Szapáry László a kastélytól 5 percnyi járásra lőtte az aranyérmes bikáját”*.

A Melczer-család 604 holdas kékedi erdőbirtokán az augusztusi vadszámláláskor észlelt 15-20 bikából alig maradt a bőségre. NYEMECZ JÓZSEF kékedi főerdész 1941. május 15-én 104,42 kg hullott szarvasagancsot adott el a MAVAD-nak 143,12 pengőért, de őszre csak öt bika lelővéseére kötöttek szerződést.

Ezt ismerték fel elődeink is, amikor 1895-re angol mintára felépítették Lászlótanyán a főúri vadászkastélyt, ahonnan könnyen megközelíthető volt a „másik oldal”, amit csak 1918-1938 között és 1945 után választott el országhatár. Lászlótanya (Kis-Almás) korábban major volt, ahol az 1866-os összeírás szerint „hosszú juhakol és egy nyári lak” volt. Később „Major Kis Almási vagy új elnevezéssel Lászlótanya... Nyári mulató” és juhakol. 1891-ben két erdőőri és egy „vadászlak”, de itt volt az uradalmi fogatok istállója is.

A vadászlak törött ablakát 90 fillérért üvegezték. Itt lakhatott Löcker vadász, akinek 5 forintot fizettek a bakancs fejeléséért. Ő gondoskodott arról, hogy 1891 februárjában 4 napszámot (1,60 forint) nyárfát vágjon az őzeknek, áprilisban kb. 25 napszámmal (10,10 forint) kitisztítsák a cserkészutakat, májusban 55 kg sót (7,15 forint) rakjanak a sózókbá, Kababik és Farkas vadász a 20-20 forint jutalmat, Füzér község az első negyedévre esedékes 15 forint vadászai jogbért megkapja. Ekkor vett az uradalom feygyvert Kovács erdőőrnek 25,36 forintért.

Ekkor még hiúzt és nyusztot is lőttek, mert a pénztár 12 forint bevételt számolt el 1891. március 21-én „4 drb. romlott hiúzbőrökért” és az 5 db nyusztbőr is romlott volt.

Ez a néhány adat is bizonyítja, hogy a 19. század végén már szervezett vadgazdálkodás volt Füzéren. A napokig tartó és eredményes vadászaton többen is részt vehettek, mert vadászkastélyt építettek a házigazda és vendégei, 1937-ig a családtagok, barátok, később a fizető vendégek részére.

Novák László füzéri plébános 1895. augusztus 22-én kelt feljegyzései szerint a vadászkastély 1895-ben épült, benne 12 szoba, 3 szalon, ebédlő és „pavilonok” a személyzet részére.

Vita volt a füzéri római katolikus templom javításával, festésével kapcsolatos költségek megosztásában, mert „a Méltóságos Kegyúr, ki ez időben építette a „Lászlótanyai” (Kis Almás) kastélyt, illetve kéjlakot, határozottan kijelentette, hogy míg a templomnak pénze van, addig ő semmi terhet nem vállal, mind ezt pedig gróf Károlyi László kegyúr csak gonosz tanácsosainak vélemény adása következtében tehette.”

A szerte ágazó Károlyi család tagjain kívül gyakori vendégek voltak az Apponyiak (Károlyi László felesége Apponyi Franciska) és rajtuk keresztül az Inkey, Zichy stb. családok. Széchenyi

Zsigmond is elsősorban rokonként vadászott Radványban, mivel édesapja testvére volt Károlyi Istvánné (Windischgrätz Mária) anyjának. Károlyi Ede lánya, Georgina volt az anyja Károlyi Mihálynak, aki a Hit, illúziók nélkül c. könyvében írja: „Nagybátyám, Károlyi László gyakran rendezett vadászatot radványi birtokán. Ezeknek nekem is részt kellett vennem, noha soha nem kedveltem a vadászatot... így aztán rendszerint rávettem az erdészt, hogy terítsen valami takarót a fűre, s aludtam egy jót. Az erdész örült, hogy ő is ugyanezt teheti és természetesen soha nem árult el nagybátyámnak”. Ezek a „vadászatok” inkább hajnali cserkelések voltak és talán éppen Lászlótanya térségében, a 20. század első éveiben.

A füzéri határban elejtett vadról alig rendelkezünk adatokkal, mert a publikációkban, nyilvántartásokban akkor is Radvány/Füzérradvány szerepel, ha a vadat Kőkapu (Nagyhuta, Regéc, Háromhuta község határ) Koplaló (Kishuta, Nyíri), Lászlótanya (Füzér) térségében ejtették el.

Szederjei Ákos Szarvas című könyvében is csak „Gönci járás, Abaúj megye” helynévvel jelöli a nyílt területen ejtett 30 db díjazott szarvasagancsot. Ezek nagy részét a radványi uradalomban ejthették, de lehet köztük kékedű, telkibányai, boldogkőváraljai trófea is, mert ezek is a gönci járáshoz tartoztak. A vadaskerti trófeák között csak 1 (egy) bronzérmes van a gönci járásból, pedig a nyilvántartás szerint 1901-1911 között 73 db 6-os feletti és 24 db 6-os alatti bikát – és 186 sutavadat – ejtettek a radványi vadaskertben. A 6-os feletti trófeák közül 20 db-nál pontosabb jelölés is van: 8 db 8-as, 5 db 10-es, 7 db 12-es. Ezek közül biztosan lett volna díjazott, ha elejtőik – Apponyi, Pálffy, Lónyai, Zichy grófok – bemutatták volna.

A nyilvántartásban sajnos csak az 1909. szeptember 22. és október 2. között, nyílt területen elejtett 8 bika szerepel. Ebből hármat 12-es és 14-es trófeák – Károlyi László és Bornemissza Elemér lőtt a Borzáson (Kőkapu) egy 12-es bikát Zichy Antal ejtett a Hermaháznál. Ez füzéri bika volt. A többit – 6-os vagy az alatti – a fővadász selejtezte Kőkapun.

Az 1937. évi Berliini Nemzetközi Vadászati Kiállításon az 1910-ben ejtett két I. díjas (báró Inkey László és Stefan Eckhardt fővadász) és egy 1901-ben gróf Károlyi László által ejtett II. díjas agyar szerepelt Radványból. A vadaskertben nem volt vaddisznó, tehát csak Lászlótanya vagy Kőkapu térségben ejthették a kapitális kanokat.

A radványi megnevezés abból eredhet, hogy minden vadászvendég – családtag, meghívott,

fizető – mindig Radványban a grófi kastélyba érkezett vadászatra. Ott fogadták, ott helyezték el és az első napokon a kastély melletti vadaskertben cserkelhetett vagy várt a magaslesen. Lovaskocsin, autón „kirándult” Lászlótanyára, Kőkapura, de ott is a radványi uradalom területén vadászott, tehát radványi trófeája lett.

*„Kedvenc helyem
Lászlótanya... ezeket az apró
fenyőket mi ültettük”*

„Öreg Kababik” és a kőkapui nyársonsiült

A ZEMPLÉNI ÚJSÁG híreiből tudjuk, hogy 1920. augusztus elején Habsburg József Ferenc főherceg, 1920. december közepén Horthy Miklós és felesége, két lánya, Magasházy szárnysegéd, 1924. november végén ismét Horthy érkezett Radványba „néhány napos hajtóvadászatra”. (OLÁH, 2004.)

Hol és mire vadászhattak 1920-ban?

Az 1926 februárjában kelt üzemátvizsgálásból és az „F” g.o. üzemtervből tudjuk, hogy „a Lászlótanya közüli 483,7 kat. hold 4 évig cseh megszállás alatt volt... egy csehszlovák katonai egység már 1918 decemberében megszállta Lászlótanyát és a Bodó-réten jelölte ki a demarkációs vonalat”.

A vonal további folytatását nem ismerjük, de az üzemtervből tudjuk, hogy a *Határmegállapító Központtal* 1921-től folytatott „határigazítási tárgyalások” eredményeként, Lászlótanyáért cserébe, 1923-ban „a Hársas-Köves-hegy gerinctől keletre eső erdőrészek, majd 1924. év őszén a végleges országhatár megállapítása alkalmával a Vadaskert keleti oldalát átszelő grófi út alatti erdőrészek... a vitányi nagyerdő és mátyásházi legelő... összesen 503,4 kat. hold... Slovenskohoz csatoltott”. 1923 nyarán már használhatták Lászlótanyát, mert 1923. augusztus 13-án írta *Bartók Béla* édesanyjának Füzerradványból: „Én csak ma megyek fel arra a hegyre... ahol kb. 5 napig lehetek”. A hegy csak Lászlótanyát jelentheti. (FEHÉR, 2004.)

Ilyen körülmények között 1920-ban a főherceg számára sem volt biztonságos a Vadaskert, a kormányzó vadászatait biztosító csendőrség pedig biztosan nem engedett cserkelést a Kórom-hegyen. Csak Kókapu térségében, Regéc és Nagyhuta határában és az 1906-tól az uradalomhoz tartozó Eszkála környékén vadászhattak.

A ZEMPLÉN című lapokból tudjuk, hogy 1919 novemberében, Eszkála térségben egy szarvastehénen osztoztak a makkshotykai orvvadászok. Tűzharcba keveredtek az uradalom erdőreivel, akik több lövéssel leterítették a hírhedt orvvadászt. Az uradalom pálházi orvosa megállapította, hogy az illetőt nem lelőtték, hanem menekülés közben „csatakba esett és az nyársalta fel”. Kababik János 45 éven át volt az uradalom vadásza, „a Kegyelmes Úr kihúzta a pácból... hú embere is volt haláláig” írta Károlyi Istvánné.

A főherceg – Erzherzog Josef – ismerős volt Radványban. 1910. szeptember 3-4-én egy 6-os alatti bikát, egy tehenet és 2 kost lőtt. Ő volt az első vendég, aki muflonkost lőhetett a vadaskertben.

Az augusztusi vadászat kárelhárító vaddisznó hajtás lehetett, de 1920 decemberében Horthyék a vaddisznó mellett szarvast is lőhettek Kókapu térségében, mert az uradalom kérésére 1920-tól az FM évente engedélyezte, hogy „*korcs szarvasbikákat... teheneket, ünőket és borjakat a szükséges számban... az erdőgazdasági károk csökkentésére, illetve az ivararány szabályozása céljából a tenyésztésre alkalmatlan szarvasbikákat és teheneket... a tilalmi idő alatt is lőhessen vagy lövethessen s a lelőtt vadat értékesítse*”.

Az engedély bikára október 16-tól a következő év február 28-ig, tehenre január 1-től február 28-ig terjedő időre szólt. Az erdőhivatal márciusban jelentette a közigazgatási bizottságnak a kilövéseket, pl. 1924. március 17-én: „a törvényes vadászati időben 6 drb szarvasbika, 48 drb tehén, kivételes lelövési engedély alapján pedig 5 drb szarvasbika s 47 drb tehén lővetett le” a radványi uradalom területén.

Etető

1924 novemberében elvileg már a Vadaskertben is vadászhatott a kormányzó, mert kitzútték az országhatárt és már tavasszal engedélyezte az FM, hogy a vadaskertben május 1-15 között 4 db borjút „lőhessen vagy lövethessen” a birtokos.

A sokszor idézett 1925. évi üzemterv szerint: „*A vadászat gyakorlása az erdőbirtokosnak és vendégeinek van fenntartva. A vadászati teendőket a Koplalón, Füzéren (felsőmalomi erdőri lakban) és Lászlótanyán székelő erdőőrök végzik, akiknek feladata a vad ápolása mellett a tenyésztésre nem alkalmas egyedek kilövésével a vadállomány megfelelő apasztása.*”

A vadtenyésztés céljait szolgálták az erdőben levő rétek, legelők, a vadföldek, csicsókáskertek, a különböző helyeken felállított etetők, szóók. Az üzemterv azt is elő-

írta, hogy „a védelem fokozása érdekében a vadászati célokat szolgáló cserkészetek továbbra is jókarban tartandók”.

Jelentős vadlétszámra és kilövésre utalnak az üzemterv egyéb adatai: „a rőt vad a ... fiatalos hajtásainak folytonos lerágásával... a vaddisznó a makk felszedésével, az elvetett makk és csemeték kitúrásával okoz jelentékeny károkat... a lelőtt vad húsa nem csak a személyzet és az erdei munkások ételmezésére szolgál, hanem piacra is kerül”.

A köztudatban széles körben terjedtek a Horthy kormányzó, Bethlen miniszterelnök, a francia „csokoládé király”, a német „repülőgépgyáros”, stb. nagy vadászatairól, kapitális, 10 000 pengős trófeáiról szóló „bizalmas és biztos”, de valójában téves híresztelések.

Rendelkezünk hiányos adatokkal arról, hogy pl. 1926/27 és 1932/33, 1934/35 telén az urak tényleg vadásztak a Károlyi uradalomban és erről a Zemplén és a Miskolci Napló c. lapok is beszámoltak.

MISKOLCI NAPLÓ 1926. december 21.: „Bethlen István gróf Radványban tölti a karácsonyi ünnepeket és vadászatot vesz részt.” 24-én mégis Budapestre ment, de „visszajön újból vadászni” és 30-án utazott el.

ZEMPLÉN 1935. január 20. „Január 12-én este teljes inkognitóban Sátoraljaújhelybe érkezett Gömbös Gyula m. kir. miniszterelnök, a Nemzeti Egység vezére... az állomásról egyenesen gróf Károlyi László radványi birtokára utazott, ahol a vasárnapot és a hétfő délelőttöt vadászattal töltötte el... Két vaddisznót és egy muflonkost ejtett.”

1927 januárjában pl. 1651,80 pengőt számolt el a radványi pénztár a vaddisznó vadászat hajtóinak 921 napszámjáért, ami azt jelenti, hogy Lászlótanya és Kókapu térségét napokon keresztül hajtották.

1930-ban 1 358,35 pengő, 1932-ben 2 551,36 pengő a füzérkomlói erdőgondnokság vadászati költsége, amibe a vadföldök művelése, rétek tisztítása, szénakészítés (esetenként részibe), cserkészutak tisztítása, javítás, hajtók bére, sebzett vad nyomozás stb. tartozott. 1932. február 29-én itt számoltak el 2,40 pengőt „1 csomag 6 mm. flobert golyóért a vadászuhó részére madarak lövéséhez”. Ez évben jelent meg a NIMRÓDBAN Buchalla Jenő: A ragadozók védelme a füzérradványi uradalomban c. cikke.

Az Orita-tetőn 1932. szeptember 30-án elejtett 7 kg agancssúlyú, páros 10-es trófea ma is látható László-tanyán. Egyes adatok szerint egy 10,50 kg-os trófeát is ejtettek 1932-ben a radványi uradalomban, de mások szerint ez a trófea a Károlyi Istvánné által 1936-ban lőtt páratlan 22-es, ami 225 ponttal aranyérmét nyert Berlinben az 1937. évi Nemzetközi Vadászati Kiállításon.

A vadászati rész szerkesztése közben ismertük meg Károlyi Istvánné fényképes feljegyzéseit és ebből tudjuk, hogy a „Nagybika” Háromhuta határában esett. „... nem emlékszem pontosan... Nagy Hangyás

volt-e... vagy Sólyom-tető... vagy Soltész-hegy...

ott ahol a szerpentin utoljára kanyarog fel az újbirtokra... ahol már rengeteg volt a sűrű fenyves; oda húzódtak be a disznók... de volt már szép bükk fiatalos is; oda mentek a szarvasok.”

Szóró

Az 1933. I. negyedévről készített kimutatásból tudjuk, hogy az uradalom területén ki vadászott, mit lőtt és mennyi volt a lődíj.

Vadász	Szarvas			Vaddisznó			Muflon kos	Lődíj pengő
	bika	tehén	borjú	kan	koca	malac		
Horthy Miklós	-	-	-	1	-	1	-	9,85
Bethlen Gábor	-	1	-	-	1	-	1	7,10
Gömbös Gyula	-	-	-	1	-	-	1	5,75
Károlyi István	3	22	10	1	1	1	1	85,00
Károlyi Istvánné	2	15	8	-	-	3	-	52,30
Semsey Andor	1	8	3	-	1	-	1	28,50
Semsey Andorné	2	3	1	-	-	-	-	12,00
Andrássy Sándor	-	-	-	-	-	1	-	0,70

Az adatok jól szemléltetik, hogy 1933-ban már nem csak a vadászok feladata „a vadállomány megfelelő apasztása... a vadászatot a birtokos és vendégei gyakorolják”. Az adatok azt is szemléltetik, hogy a tulajdonos és a vendégei nem csak tróféás vadat ejtettek, hanem sutavadat is lőttek. Ma ez elképzelhetetlen!

A lődíj minden szarvasféle esetén 2 pengő, a muflonkos 4 pengő/db. A kormányzó kapitális kant lőhetett, mert a vaddisznó lődíja 100 kg-ig 5, azon felül 4 fillér/kg, így Andrássy malaca 14 kilós volt. Károlyi István egy rókát is lőtt, aminek magas lődíja 4 pengő volt, mert a róka-bunda és –prém évszázadok óta kedvelt és keresett szőrme volt.

A lődíjat az uradalmi pénztár fizette a felvezetők munkájáért. Szemléltessük ezt Károlyi Istvánné leírásával:

„A vendégek megérkezése előtt az erdő-kerülőkkal meg lett tárgyalva melyik vendég hova és melyik bikára fog cserkészni... főleg milyen bikára... Nagy nevetlenség lett volna egy bikát lepüffögni, amire az ember nem volt meghíva... Party idején szégyen volt fiatal bikát löni... akkor a kíséző kerülő is kikapott.”

„Gyönyörű vaddisznóhajtások voltak Lászlótanyán... a Kerékgyártó-bükkben... később mindig Kőkapun volt a téli vadászatok helye... ott voltak a híres 2 napos Kormányzói disznóhajtások... A kerülőkkal, vadászokkal hosszú megbeszélések folytak a tervbevett vadászat előestélyén. Ha a disznók itt vannak... így hajtunk. – Ha a disznók ott vannak amúgy hajtunk... A vadászat hajnalán körbe járták a területeket, megállapították hol, mennyi disznó van. Kőkapun megbeszélték a háziúrral... „a fővadászmesterrel”, hogy hova vigyék a hajtókat... melyik standra, hogyan osszák be a vadászokat.”

„Egy-egy hajtás „néha 2-3 órát tartott... voltak akik könyvet vittek a standra... este a toronyszobában volt a nap egyik nagy mulatsága. Bejött az öreg Kababik, hogy jelentse a vadászat eredményét... volt-e sebzett vad? ... megtalálták-e? ... volt-e kettős lövés és melyik puskás golyója volt halálos? És aztán minden puskásnak meg kellett mondania, hogy mit lőtt? Figyeltem a jó öreg Kababikot. Ő tudta, hogy csak mosolyognia szabad, ha valamelyik puskás kijelentette, hogy nem látott semmit... ki sem lőtte a puskáját stb. Az öreg bizony tudta, mert megtalálta a golyót a fában...és az elugró vad nyomait a hóban.”

*Horty Miklós és
társasága vaddisznó
vadászaton*

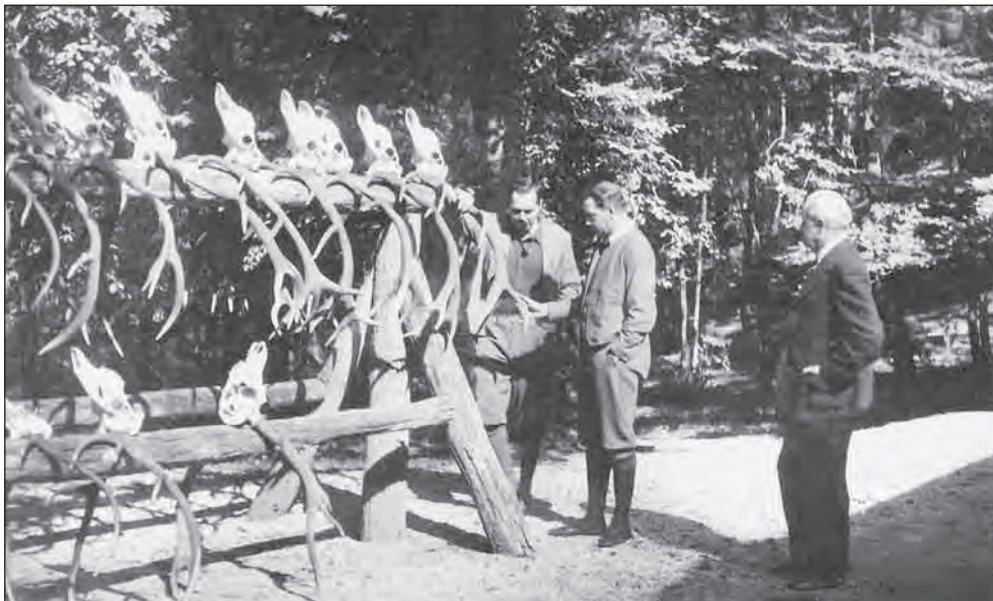
*A berlini
aranyérmes és
elejtője*

*Szapáry László
„aranyérmes
agancsával”*

Trófeák és elejtők Lászlótanyán

Károlyi István „a két Sibrikkel nézi a szarvasagancs Strecket” (teríték)

Visszaemlékezések szerint Károlyi László, „az öreg kegyelmes” nem törődött a minőséggel. Szerette a sok vadat, ami szerinte: „maradhatós – kedves – igen kedves” minőségű volt. Hiába mondta Kababik János vadász: „lini kell azokat a teheneket”. Ennek következtében „a szarvas, muflon, őz minőségileg elképesztően rossz volt. Hozzá nem értő kilövések miatt a szarvasnál kialakult egy korona nélküli típus. Muflonnál rengeteg a kishajlású, benőtt csigájú kos, az őzbakok gyengék, vékony agancsúak... elképesztő rossz ivararány volt”. Szigorú selejtezés kezdődött „a disznóállományt kíméltük, mert... 1934/35-ben sertéspestis pusztította végig a területet”. (Részletek Party István 1972. november 8-án készült feljegyzéséből.) Az egész hegységben pusztító sertésvészről a Zempléni Gazda 1935. 6. száma is beszámolt.

Károlyi László trófeáit nem csak a vendégek láthatták a kastélyok termeiben, hanem kiállításokon is részt vett érmes trófeáival. 1930 tavaszán a Mezőgazdasági Múzeum Vadásztrófea Kiállításán 182 és 180,23 ponttal a XVII. és XX. ezüstérmet kapta a két páratlan 16-os agancsa. 1934 júliusában a helyi sajtó is méltatta a Hegyaljai Hét keretében Sátoraljaújhelyen rendezett kiállítást, ahol az „értékes, díjazott trófeák gazdag sorozatát” mutatta be a Károlyi-uradalom.

Az 1937-es üzemterv szerint már önálló munkakörű vadász volt Koplalón és Lászlótanyán, az 1942. november 19-i névsor szerint Jancsik Miklós pagonyvadász Lászlótanyán, Kababik Béla vadőr Koplalón, Orosz András vadőr Hollóházán, Laczkó András vadászszuhanc Lászlótanyán székelt. Az üzemterv szerint a vadászatot a birtokos és vendégei gyakorolják, de „egyes szarvasbikák lelövése bögés idején megfelelő lelövési díj ellenében szokásban van”.

A kastélyok idegenforgalmi hasznosítása és idegenek vadásztatása azért merült fel, mert a 70 éven felüli Károlyi László gyakran gyengélkedett. A rokonok is általában vadászidényben jöttek 2-3-5 napra, így a magas költségek – épületek fenntartása (Lászlótanyán évente

170-740 úrm. vegyes tűzfát használtak fel), a 20 fő körüli személyzet, pedigrés háts lovak és vadászkutyák stb. tartása – a többi ágazatot terhelték.

Ezért döntött úgy a családi tanács – a férfi családtagok, a központi jószágkormányzó, az erdő- és a mezőgazdaság igazgatói, az uradalom „ügyésze”, hogy fizető, elsősorban külföldi vendégek fogadását és vadásztatását kell biztosítani. A vadászat ne csak a család szórakozása, az informális kapcsolatok eszköze legyen, hanem hasznot is hozzon. „Ne sok vadat, hanem jó vadat tartsunk.” Károlyi Istvánné szerint „Arra is gondoltunk, hogy a jövőben, ha megoszlik a fiúk közt a vagyon, a kastély ne jelentsen terhet annak, aki valamikor Radvány örököse lesz... okos előrelátással kigondolt befektetés volt ez a szálló”.

A Kastély Szálló tájékoztatójának címlapja
(II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár Miskolc)

E döntés alapján lett a korszerűsített főúri kastélyból az 1938. május 8-án megnyitott Kastély Szálló – RADVÁNY CASTLE HOTEL –, ahol az angol nyelvű tájékoztatás szerint *egész évben szubalpin klíma, lenyűgöző május, napsugaras nyár, színpompás ősz, Semmeringhez hasonló tél, szórakozás, sport, 2 100 láb magasan golfpálya, szarvasbika, vadkan, muflon, szalonka, fácán, fogoly vadászata várja a vendégeket.*

Az árak: egyágyas szoba 6 pengőtől, kétágyas 12 pengőtől, napi háromszori étkezés 7 pengő.

Bethlen Margit írta a PESTI HÍRLAPBAN 1938 májusában: *„vagyunk vagy ötvenen, sőt talán többen is... lehet teniszezni, fürödni, csónakázni, golfozni, lovagolni, télen pedig síelni.”* (FEHÉR, 2004.)

A korabeli viszonyokat, eseményeket idézzük Károlyi Istvánné emlékirataiból:

„Radványban keveset tartózkodtunk... Ameddig apósom élt gyakran látogattunk oda Lászlótanyáról... Fönntartottunk ott egy lakást... igazában csak... egyszer töltöttem ott pár éjszakát... Lászlótanya egy álom volt, az erdő, a táj ismerete... hozzáértés és a szép szeretete kellett, hogy megtalálják a pontos helyét ahol a legalkalmasabb ilyen vadász-kastélyt építeni... ez úgy látszik Károlyi Lászlóban meg volt.

Nekem Lászlótanya volt a vadászterületem; ismertem minden utat, hegyet, tájat... kedvenc helyem volt... két egész évet töltöttünk itt... csak a falkászatra mentünk Fótra ősszel... fogoly és fácánvadászatokra Felgyőn (csongrádi birtok) ... kora tavasszal és késő ősszel Hortobágyra (Nagyiván) vadlibára... márciusban szalonkázás Koplalón, a radványi lejtőkön, Lászlótanyán... májusban őzbakra ugyanott... télen vaddisznóhajtások, szarvastehén, muflon vadászat.”

Ez 1932 vagy 33-ban lehetett, ... amikor Lászlótanyán éltünk. Nem tudom hol lehetett? ... Károlyi István, ... Sibrik Sándor, ... Lichtenstein Jacky, ... McFarlane és felesége, ... és Kittenberger Kálmán. Utóbbi a "Nimród Vadászújságnak" volt szerkesztője, ... afrika vadász, stb. McFarlane-t Sibrik Gyuri hozta hozzánk vadászni; angol katonai attaché.

Lászlótanyán beagle kopókat is nevelt.

„Vettem 2 kant és 3 szukát... az istálló mögött szép, angol mintájú ólakat csináltattam nekik... Az évek folyamán neveltem ezekből vagy 25-öt... Komlós-Füzér-Pálháza közötti területen vadásztunk 6-7 kopóval... nagy hiba volt őket oda vinni...a terület szűk volt... ha felugrott egy nyúl, rögtön az erdő felé tartott... és főleg a lakosság nem szerette, mert féltek, hogy kárt csinálunk. Pedig már le volt aratva... csak a barázdában lovagoltunk... nem volt nagy élvezet... el is vittem őket Főtra.”

Indul a falka Füzéren

A Bodó-réti golfpályát Károlyi István kezdte kialakítani Mr. Johnson angol golftrénerrel:

„1930 őszén, amikor esküvőnk után oda költöztünk... Minden évben létesült egy-egy green (pálya)... volt vagy 5-6 ... Az első elütő mindjárt az út mellett volt, le a Nagymás felé... át a kis patakon. A második innen föl az út mellé és onnan le a harmadikra a hollóházi út mellett. A negyedik a Kerékgyártóbükk és az út mellett. Az ötödik a Bodórét füzéri sarkában... onnan a komlói autótút felé szálal erdőn keresztül kellett lejátszani a láthatatlan semmibe... Gyönyörű ütés volt. Nekem egyszer sikerült... de soha többé... sok szép órát töltöttünk ezen a gyönyörű helyen”.

A füvet lóvontatású kaszával vágták le, „azután rá engedték a birkákat; szóval igen sokszor kellett pöckölni a labdát... Rengeteg bajunk volt a vakondokkal... a vaddisznókkal... Matuz bácsi az útkaparó mindig kapart a greenen... kézi hengerrel bizony sok munka volt a jó Matuznak”.

A marócai medvék és a kapitális kan

Károlyi Istvánné feljegyzései között az egyik lapon 1917. évszám és egy – a radványi kastély teraszán készített – fénykép van, amin két medve és egy kapitális kan teteme látható. Régi kollégáim – Buchalla Jenő és Bedő Sándor 45-50 évvel ezelőtt emlegették, hogy „*az orosz offenzíva lezavarta a medvéket a Kárpátokból*” és ezeket a medvéket 1916-ban a Marókában lőtték. A Maróka az Oláh-rét utáni, Szlovákiához tartozó terület.

MOSKOVSZKY VINCE (1934-1944 között Vilyipusztán könyvelő majd főkönyvelő) 1970-ben lejegyzett visszaemlékezése szerint a külföldi vendégek a háború miatt elmaradtak, de 1939-1943 között évente 30-40 ezer pengő volt a Kastély Szálló nyeresége és nőtt a vadászat eredménye is.

Téves számításra alapulnak a grammonként 1,20 pengős és így 10000 pengős trófeákról szóló hírek. Idézzük a Dietl-féle vadgazdasági irodának a kékedi Melczer-uradalomhoz küldött 1943. április 15-i ajánlatából: egy 7 kg agancssúlyú bika lelövése 1500 pengő. Ezen felül 8 kg-ig minden gramm 1 pengő, tehát a 8 kg-os bika 2500 pengő. Ezen felül 9 kg-ig grammonként 1,20 pengő. „*Kerül tehát egy olyan szarvasbikának a lelövése, melynek az agancsa 9 kg-ot nyom: 3700 pengőbe.*”

Az újságok nem írták meg, de gyakori vadászvendég volt dr. Lumnitzer Sándor sokszoros sportlövő (agyaggalamb) világbajnok, aki a Károlyi család házi orvosa volt. Nadler Herbert és Kittenberger Kálmán nem csak vadászott, hanem tanácsaival is segítette a vadgazdaság kialakítását, a vadállomány minőségnek lényeges javítását.

NADLER-HERBERT: VADÁSZNAPLÓ-jából tudjuk, hogy gróf Károlyi István meghívására, Party István kíséretével 1943. december 17-23 között majd egész napos cserkeléseken vett részt a vadaskertben, Kőkapu-Senyő-Lászlótanya térségében. Ő is kiemelte, hogy „*csak a hibákat lövetik mind a fizető, mind a meghívott vendégekkel, mert ... a derék kosokra Party azt mondja, hogy a tenyésztés érdekében kímélendők.*” Lőtt egy kost, de „*nem vagyok elragadtatva tőle ... Party is nagyon szótlan. Úgy látszik már bánja, hogy hitvány kost lövetett velem.*” Lőtt még öt tehenet és vadászati költségként fizetett 240 pengőt.

A vadászattal kapcsolatban érintenünk kell a vadkár kérdését is, mert az erdővel körülvett irtványföldön gazdálkodó füzéri gazdáknak évszázadok óta védeniük kellett a vetést az erdei vadtól.

Az 1802. évi vadászati törvény szerint „teljes elégtétel” járt a vadkárért, de az ilyen panaszoknak nem sok eredménye lett. A károsultak kaptak 1-2 szekér gallyfát, esetenként vadhúst, de a vad által okozott károk csak akkor kezdtek megszűnni, amikor 1920 után Nyíri-Hollóháza-Füzér térségében, a mezőgazdasági károk elhárítása érdekében az uradalom elkezdte a kerítések építését. Party István is írja feljegyzésében: „az erdő közé ékelt községeket vadkár ellen kikerítettük, így az érintett lakosság is megnyugodott”. Becslések szerint 1938-ig kb. 140 km vadkerítést építettek, de ennek egy részét 1945-46-ban sok helyen lebontották és eladták a „dróttolvajok”.

A háborús események következtében 1944/45 telén a vadállomány nagy részét kipusztították és a földreform révén állami tulajdon lett a Károlyi-uradalom minden erdeje és egyéb ingatlana.

Az uradalmi vadgazdálkodás befejezéseként idézzük PARTY ISTVÁNNAK az ERDÉSZETI LAPOKBAN 1941-ben megjelent *Az erdő és a szarvas* c. cikkének sorait. Ma is tanulhatunk a 65 éve leírtakból!

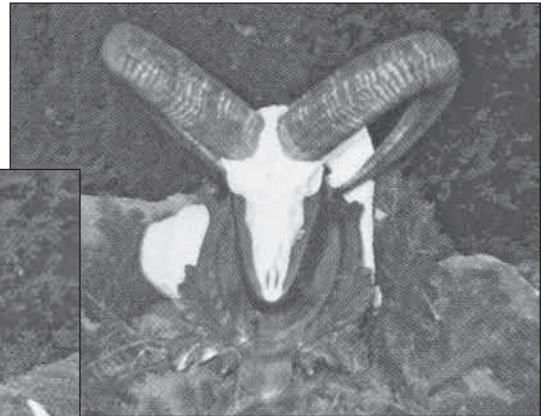
„Erdész vagyok...Vadász vagyok...Életem célkitűzése az, hogy az erdészetet és a vadászatot, az erdőt és a vadat értékük megbecsülésében összeegyeztessem... Megállapításaimnál állandóan azt... tartottam szem előtt, hogy a természet egyensúlyának megbontásával tönkremegy az erdő, de ugyanez a sors éri a túlszaporodott szarvasállományt is... erdésznek és vadásznak egyformán szeretni kell a természet nagy templomát és meg kell érteni, hogy ott fának, vadnak és madárnak egyformán joga van élni, de úgy, hogy a már úgylát kibillent egyensúly legalább nagyjából helyreállhasson.”

„a gyönyörű Bodó-rét”

Francia vadászok a Zemplénben (Kökapu, 1993.)

*Aranyérmes kos, 95 cm csigahossz
(1990, Füzérkumlós)*

*Füzér és Füzérkumlós zsákmányolt kapitális vad-
kanagyarak*

In: SZENDREI MIHÁLY (szerk. 2001.): MILLENIUMI VADÁSZATI ALMANACH, 155, 193. o.